

2. Dźwięczna czy bezdźwięczna?

W języku polskim występuje **zjawisko upodabniania się sąsiadujących ze sobą głosek**. Jeżeli spółgłoska (z wyjątkiem *m, n, ń, r, ł, l, j*, które zawsze zachowują dźwięczność) sąsiaduje z inną spółgłoską, niejednokrotnie zmienia się jej wymowa pod względem dźwięczności.

- **Spółgłoski dźwięczne wymawiamy bezdźwięcznie:**
 - na końcu wyrazu, np. *chleb* [chlep];
 - oraz wewnątrz wyrazu przed spółgłoskami bezdźwięcznymi, np. *torebka* [torepka].
- **Spółgłoski bezdźwięczne wymawiamy dźwięcznie** przed spółgłoską dźwięczną (udźwięcznienie wsteczne), np. *prośba* [proźba].

We wszystkich tych przypadkach pisownia jest inna niż wymowa!

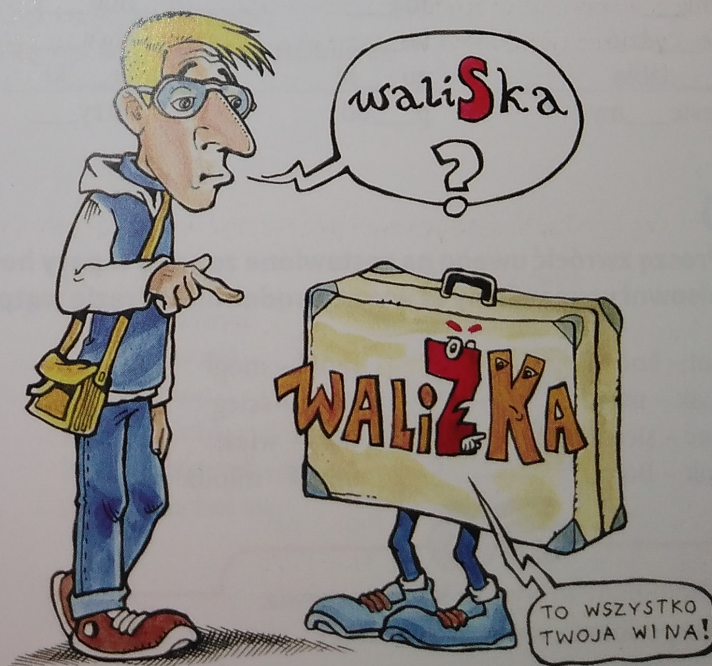
Uwaga! Jedynie w Wielkopolsce w połączeniach typu *kw, tw, sw, ćw, św, czw* występuje dźwięczna wymowa spółgłoski *w*, w pozostałej części Polski wymawiamy w bezdźwięcznie jako [f].

Dźwięczność głoski słycać wyraźnie, kiedy znajduje się **przed samogłoską!** Aby uniknąć błędu w wyrazach, w których nie jest się pewnym dźwięczności spółgłoski, należy sprawdzić, **jaka głoska znajduje się w tym miejscu w wyrazach pokrewnych** lub innych formach tego wyrazu przed samogłoską, np. *chleb* [chlep], ale wyraźnie słycać **b**: *chleba, chleby, chlebowy*; *obraz* [obras], ale wyraźnie słycać **z**: *obrazu, obrazy*.

2

Proszę uzasadnić, podając wyrazy pokrewne lub inne formy tego wyrazu, dlaczego w pisowni poniższych wyrazów znajduje się spółgłoska dźwięczna, chociaż słyszymy ją bezdźwięcznie.

1. główka – *głowa*
2. walizka –
3. paw –
4. łyżka –
5. sad –
6. brzoźka –
7. książka –
8. bluzka –
9. ławka –
10. szybka –
11. kawka –
12. babka –
13. wieźcie –
14. grubszy –
15. akwarium –
16. pokrzywa –

3

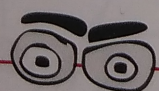
Proszę wysłuchać nagrania i wpisać w podanych wyrazach odpowiednią spółgłoskę dźwięczną lub bezdźwięczną. Należy spróbować za pomocą zasad (tam, gdzie jest to możliwe) wyjaśnić swój wybór.

1. b/p le <u>b</u> gołą <u> </u> słu <u> </u> Ara <u> </u> bao <u> </u> a <u> </u> za <u> </u> ry <u> </u> ka za <u> </u> ka dró <u> </u> słu <u> </u> sru <u> </u> ka sposó <u> </u> skar <u> </u> tu <u> </u> ka tru <u> </u>	2. d/t chló <u> </u> ogró <u> </u> sło <u> </u> ki bufe <u> </u> sa <u> </u> sąsia <u> </u> zeszy <u> </u> bró <u> </u> ka bu <u> </u> łó <u> </u> ka mió <u> </u> bra <u> </u> mło <u> </u> szy Szwec <u> </u>	3. w/f ró <u> </u> tra <u> </u> ka t <u> </u> ardy ch <u> </u> ast s <u> </u> era cz <u> </u> órka ć <u> </u> iczenie do <u> </u> cip t <u> </u> ój sta <u> </u> bar <u> </u> a bit <u> </u> a s <u> </u> inks k <u> </u> iat	4. g/k pró <u> </u> śnie <u> </u> bą <u> </u> Bó <u> </u> dźwię <u> </u> pieró <u> </u> szere <u> </u> ta <u> </u> że ja <u> </u> by kru <u> </u> głó <u> </u> <u> </u> rób o <u> </u> lądać brze <u> </u>	5. z/s mró <u> </u> <u> </u> chabowy be <u> </u> kofeinowy francu <u> </u> ki Francu <u> </u> be <u> </u> domny bli <u> </u> ki nazwi <u> </u> ko ro <u> </u> sypać ró <u> </u> ga ob <u> </u> e <u> </u> ja obra <u> </u> <u> </u> ka <u> </u> a
6. ź/ś pro <u> </u> ba gałą <u> </u> trzą <u> </u> ć ugry <u> </u> ! no <u> </u> ! się <u> </u> ć <u> </u> ródło wie <u> </u> ć bli <u> </u> niak mi <u> </u> je <u> </u> dzić <u> </u> dźbło jeste <u> </u> my	7. ż, rz/sz nó <u> </u> k <u> </u> ew k <u> </u> tałt бага <u> </u> cię <u> </u> ki t <u> </u> ask dob <u> </u> e t <u> </u> ysta d <u> </u> ewo mą <u> </u> ko <u> </u> go <u> </u> ki p <u> </u> ód	8. dz/c pienia <u> </u> ksią <u> </u> pała <u> </u> wó <u> </u> ko <u> </u> ry <u> </u> lotni <u> </u> two rę <u> </u> e szwe <u> </u> ki cię <u> </u> y chę <u> </u> lu <u> </u> ki strzy <u> </u>	9. dź/ć łó <u> </u> <u> </u> wikła <u> </u> wig pamię <u> </u> sie <u> </u> sie <u> </u> ! wie <u> </u> ma cho <u> </u> ! cho <u> </u> spowie <u> </u> nie <u> </u> wie <u> </u> ka <u> </u>	10. dż/cz klu <u> </u> mą <u> </u> ka móz <u> </u> ek droż <u> </u> e pała <u> </u> mie <u> </u> klu <u> </u> yk desz <u> </u> przejaż <u> </u> ka róż <u> </u> ka ka <u> </u> ka li <u> </u> ba

CD 3 4

Proszę zwrócić uwagę na zestawione ze sobą w pary homofony. Należy uzasadnić, dlaczego mimo różnic w pisowni wymawiamy te wyrazy podobnie. W razie wątpliwości proszę odsłuchać nagranie.

kot – kod	mókł – mógł	paś! – paż	pot – pod
mak – mag	ściek – ścieg	choć – chodź!	smok – smog
sieć – siedź!	wieś – wieź!	grat – grad	stuk – stóg
buk – Bóg	młóć! – młódź	jesz – jeż	spać – spadź

Homofony to wyrazy, które wymawia się podobnie, ale zapisuje inaczej.

3. z- czy s-?

Problemy w zapisie i wyborze głoski dźwięcznej i bezdźwięcznej pojawiają się też w pisowni czasowników (i utworzonych od nich innych części mowy) z prefiksami **z-** i **s-**.

- **z-** piszemy:

- przed samogłoską, np. **zorganizować**, **zirytować**, **zużyć**, **zyskać**;
- przed spółgłoską dźwięczną, np. **zwalić**, **złamać**, **zhańbić**, **zhomogenizować**;
- przed **sz**, **s**, **ś/si**, np. **zszyć**, **zsypać**, **zsiąść**.

- **s-** piszemy:

- przed spółgłoską bezdźwięczną, np. **słynąć**, **sfotografować**, **schronić się**.

5

Proszę uzupełnić prefiksy **z-** lub **s-** w podanych czasownikach.

1. <u>z</u> dziwić się	9. ___czerstwieć	17. ___biednieć	25. ___urbanizować
2. ___hierarchizować	10. ___telefonizować	18. ___szokować	26. ___kłócić
3. ___charakteryzować	11. ___terroryzować	19. ___szargać	27. ___diagnozować
4. ___finansować	12. ___grać	20. ___centralizować	28. ___blednąć
5. ___czesać	13. ___chudnąć	21. ___kłonić	29. ___piskować
6. ___kaleczyć	14. ___matowieć	22. ___filcować	30. ___biec
7. ___działać	15. ___niszczyć	23. ___chłopieć	31. ___krzyżować
8. ___ignorować	16. ___siekać	24. ___pierać się	32. ___kserować

4. wz- czy ws-, wez- czy wes-?

Podobna zasada rozstrzyga o wyborze prefiksu **wz-/ws-** oraz **wesz-/wes-**:

- **wz-** i **wesz-** piszemy przed spółgłoską dźwięczną, np. **wzgórze**, **weszwać**;
- **ws-** i **wes-** piszemy przed spółgłoską bezdźwięczną, np. **wschodzić**, **westchnienie**.

6

Proszę uzupełnić w podanych wyrazach prefiksy:

A.			
wz-/ws-			
1. <u>wz</u> gardzić	7. ___nowić	15. ___budzić	B. wez-/wes-
2. ___lecieć	8. ___bogacić się	16. ___trzymać	1. <u>wes</u> przeć
3. ___ruszyć się	9. ___chodzić	17. ___burzyć	2. ___brać
4. ___pomnieć	10. ___piąć się	18. ___móc	3. ___sać
5. ___pinać się	11. ___pomóc	19. ___nieść	4. ___tchnąć
6. ___mocnić	12. ___rosnąć	20. ___drygnąć się	5. ___wać
	13. ___krzesić	21. ___łuchać się	
	14. ___bić się		

7

Proszę uzupełnić wyrazy właściwymi prefiksami *z-/s-*, *wz-/ws-* lub *wez-/wes-*.

1. Wezbrana rzeka znowu wylała, podtapiając okoliczne domy.
2. Czy ty naprawdę nie potrafisz _____trzymać oddechu podczas robienia zdjęcia rentgenowskiego?
3. Jacek znowu się wczoraj spóźnił i mama _____myła mu głowę.
4. W lecie często jem na obiad _____siadłe mleko z ziemniakami.
5. Kiedy mama zobaczyła bałagan, jaki zrobiły bliźniaki, _____tchnęła głęboko.
6. Rycerz _____siadł z konia i podszedł do smoczej jamy.
7. Nauczyciele _____pół z rodzicami zorganizowali dla dzieci niespodziankę z okazji ich święta.
8. _____suńcie proszę ławki!
9. Mój przyjaciel zawsze mnie _____prze w każdej sytuacji.
10. Ten lekarz _____budził moje zaufanie od pierwszej chwili.
11. Dlaczego tak _____siniałeś? Jest ci zimno?
12. Znasz może kogoś, kto mógłby _____filmować nasz występ?
13. Adam nie był dzisiaj w dobrej formie i szybko _____szedł z boiska.
14. Wychowawca _____krzyczał ucznia i _____wał na rozmowę jego rodziców.
15. Widziałeś, że nasz sąsiad _____golił wąsy?

5. *-ski, -dzki, -cki?*

Trudności pojawiają się też w pisowni przymiotników kończących się na *-ski, -dzki, -cki*.

Warto zapamiętać, że:

- przymiotniki utworzone od rzeczowników najczęściej kończą się na *-ski*, np. *Norweg* > *norweski*, *lekarz* > *lekarski*;
- sufiks *-cki* piszemy w przymiotnikach utworzonych od rzeczowników, których temat kończy się na *t, c, ć, k, cz*, np. *literat* > *literacki*, *gotyk* > *gotycki*;
- sufiks *-dzki* piszemy w przymiotnikach utworzonych od rzeczowników, których temat kończy się na *d, dz, dź, dż, dt*, np. *Szwed* > *szwedzki*, *ludzie* > *ludzki*.

8

Od podanych rzeczowników proszę utworzyć przymiotniki i wyjaśnić wybór sufiksów *-ski, -dzki, -cki*. Należy zwrócić uwagę na oboczności samogłoskowe oraz spółgłoskowe i je wypisać.

1. sąsiad – <u>sąsiedzki</u> (a:e, d:dz)	12. poseł –
2. szewc –	13. chłop –
3. kretyn –	14. tkacz –
4. dekarz –	15. prostak –
5. producent –	16. chuligan –
6. obywatel –	17. jubiler –
7. gotyk –	18. pan –
8. gród –	19. generał –
9. inteligent –	20. Atlantyk –
10. redaktor –	21. inwalida –
11. asystent –	22. Słowianin –

9

Od podanych nazw kontynentów (A), krajów i regionów (B) oraz miast (C) proszę utworzyć nazwy ich mieszkańców (w rodzaju męskim) oraz przymiotniki. Należy zwrócić uwagę na zakończenie tematu oraz wybór sufiksu *-ski, -dzki, -cki*.

Nazwy mieszkańców *Francuz/Francuzka, Kirgiz/Kirgizka* piszemy przez *z*, a przymiotniki *francuski/francuska, kirgiski/kirgiska* przez *s*, a więc: *miła Francuzka*, ale: *francuska bagietka*.

Nazwy mieszkańców kontynentów, regionów i krajów piszemy wielką literą. Nazwy mieszkańców miast piszemy małą literą.

A.

KONTYNET	MIESZKANIEC	PRZYMIOTNIK
Europa	<i>Europejczyk</i>	<i>europejski</i>
Azja		
Afryka		
Australia		
Ameryka		

B.

KRAJ, REGION	MIESZKANIEC	PRZYMIOTNIK
Francja		
Anglia		
Norwegia		
Szwecja		
Chiny		
Węgry		
Włochy		
Serbia		
Turcja		
Łotwa		
Bawaria		
Toskania		
Prowansja		

C.

MIASTO	MIESZKANIEC	PRZYMIOTNIK
Rzym		
Berlin		
Warszawa		
Hamburg		
Praga		
Kraków		
Erfurt		
Moskwa		
Katowice		
Lwów		
Łódź		
Wenecja		
Nowy Sącz		
Paryż		

